

Кудренко Х.М.

Київський національний університет будівництва та архітектури

Консультант Сьомка С. В.

Доцент кафедри основ архітектури і архітектурного проектування

КНУБА

ORCID KOD 0000-0002-6570-5162

ВПЛИВ ПРИРОДНО-КЛІМАТИЧНИХ ФАКТОРІВ НА ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНУ ЛАНДШАФТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ОБ'ЄКТІВ (ЛРО)

Анотація. В статті піднімається питання розвитку курортно-рекреаційних зон Півдня України та проблема дизайну ландшафтно-рекреаційних об'єктів (ЛРО), здатних суттєво поліпшити економічний і туристичний клімат в державі у випадку комплексного вирішення системи їх організації та благоустрою. В роботі детально розглянуті численні літературні джерела, присвячені природно-кліматичному та проектно-будівельному зонуванню України з метою застосування результатів цих досліджень в розробці дизайну ЛРО на Півдні України.

Ключові слова: ландшафтно-рекреаційні об'єкти (ЛРО), фактори впливу, ландшафт, дизайн, ландшафтний дизайн.

Постановка проблеми. Сучасний світ досить динамічно змінюється, відчуваючи чисельні негативні наслідки від економічних криз і спадів розвитку економіки в різних регіонах. За останні десятиліття економіка багатьох країн світу зазнала нищівних змін через появу на ринку нових товарів і послуг, обумовлених стрімким розвитком новітніх технологій, конкурувати з якими досить важко. Саме тому деякі уряди роблять сьогодні ставку на традиційні галузі народного господарства, притаманні національним економікам цих країн: туризм, спорт, відпочинок, гірські та морські екскурсії, зелений туризм, рекреаційний туризм тощо.

Україна одночасно гостро потребує відновлення та розвитку туристичної галузі і має надзвичайно потужний ландшафтно-рекреаційний потенціал. Історичні палаци, руїни старовинних замків, національні парки, культурно-етнографічні музеї, діючі виставки під відкритим небом, різноманітні рекреаційні зони та туристичні маршрути надзвичайно приваблюють потенційних іноземних туристів, які могли б поповнювати бюджет держави на десятки млрд. доларів щороку. Надзвичайно велике значення у відновленні

туристично-рекреаційної галузі в Україні має південь держави з його прибережними зонами, де вдало поєднуються чудові природно-кліматичні умови та вишукані краєвиди. Останніми роками в країні практично не здійснювалось фінансування розвитку ландшафтно-рекреаційних зон півдня України, що суттєво позначилось на рівні обслуговування та переліку послуг, що надаються іноземним та вітчизняним туристам. Галузь терміново потребує відновлення та значного додаткового фінансування. Цьому процесу, безумовно, повинні передувати аналіз загального стану та детальні науково-теоретичні дослідження з розробкою рекомендацій щодо постадійного та поступового розвитку ландшафтно-рекреаційних зон Півдня України, системного підходу до процесу їх реорганізації зі створенням умов відпочинку туристів світового рівня.

Загальновідомі світові курорти – визнані туристичні «Мекки» Єгипту, ОАЕ, Туреччини, Марокко та ін. потребували свого часу надзвичайно великих капіталовкладень, які було своєчасно здійснено. Зараз ці проекти приносять своїм господарям і в бюджети цих держав досить значні кошти (зокрема – до третини середньорічного бюджету країни, як до прикладу в Єгипті або Туреччині – 35%, ОАЕ – 16% і т.д.). Детальний аналіз ситуації в Україні продемонстрував залежність формотворчих процесів ландшафтно-рекреаційних зон (ЛРЗ) від ряду визначних факторів, зокрема: природно-кліматичних, соціально-економічних, містобудівних, екологічних, туристично-рекреаційних, демографічної ситуації, проектно-будівельного районування, наявності проектної бази і місцевих будівельних матеріалів, попиту на туристично-рекреаційні послуги в Україні і за кордоном тощо (рис. 1). Важливими також є фактори, що визначають привабливість і моду на туризм в суспільстві та у світі, соціально-економічні умови в державі, які дозволяють сім'ї два рази на рік користуватись послугами туристичних компаній і авіаліній. Однією з важливих проблем у формуванні дизайну ЛРО є дослідження та врахування природно-кліматичних факторів, що впливають на особливості кліматичних умов і характеристики кожної окремої приморської підзони Півдня України: Одеської, Миколаївської, Херсонської, Запорізької, Донецької областей і АР Крим разом з Південною зоною Берега Криму (ПБК). Ця проблема знаходиться на перетині декількох наукових напрямів: географії (ландшафтознавства, курортології, рекреаційної географії) та дизайну (основ дизайну, методики і методів застосування прийомів ландшафтного дизайну, історії і теорії мистецтв, психології сприйняття навколишнього середовища тощо).

Закордонний досвід надзвичайно великий і свідчить, що до кожного рекреаційного об'єкту та кліматичного регіону будь-якої країни має бути індивідуальний підхід, оскільки подібні умови є унікальними, ексклюзивними, чим і можуть бути цікавими для іноземних туристів, спортсменів та відпочивальників. Подібний регіональний підхід до ЛРО найкращим чином

проявляється у поєднанні розроблених заздалегідь рекомендацій, втілених в паспортах територій з природно-кліматичного зонування та проектно-будівельного районування територій.

Аналіз існуючих об'єктів рекреаційного призначення, рекреаційних зон Півдня України (будинки відпочинку, пансіонати, курортні комплекси, етно і національні парки, сади, набережні і інші об'єкти) показує досить низький рівень благоустрою та дизайну цих об'єктів і територій. Викиди промислових підприємств негативно впливають на здоров'я жителів приморських міст, що також впливає на якість відпочинку потенційних туристів і рівень розвитку туристично-рекреаційної галузі.

Великий попит на відпочинок та оздоровлення населення України з кожним роком зростає. Останнім часом значно знизився потік відпочиваючих в регіон Криму з України. Раніше загальний потік відпочиваючих в Криму був близько 6 мільйонів на рік (на сезон). У зв'язку з тим, що Крим є тимчасово окупованою територією, попит на якісний відпочинок росте. Будівництво нових комплексів відпочинку а також реконструкція існуючих ЛРО потребує формування якісного благоустрою та ландшафтного дизайну рекреаційних зон Півдня України. Рекреаційний потенціал районів Півдня України має можливість значно збільшити кількість відпочиваючих. Розвиток рекреаційної та туристичної галузей також надасть значний приріст надходжень до ВВП та в бюджет нашої країни, значно стабілізує та розвине економіку південного регіону України.

Методика вирішення проблеми. Для того, щоб визначити, перш за все, вплив кліматичних чинників на формування дизайну ЛРО необхідно: 1. вивчення факторів; 2. визначити їх функції; 3. розробити графічні моделі ЛРО; 4. їх вплив на дизайн ЛРО, беручи до уваги ці характеристики.

Дослідженням формування рекреаційних об'єктів (рекреаційних зон, територій, курортів, ЛРО) займається цілий ряд науково-дослідних та проектних інститутів України: КиївНДПМістобудування, Діпромісто, КиївЗНДІЕП, КурортПроект, КримНДІпроект та інші, описані в працях Л.П. Александрова, Ю.О. Бондаря, Н.А. Ільїнської, А.П. Вергунова, А.С. Залеської, І.П. Приходько, І. Д. Родичкіна, Т.Ф. Панченко, В.В. Шулика та інших; в Росії даною проблемою займалися Ю.І. Курбатов, Ю.Н. Лобанов, М.М. Гайдукович, Е.А. Ахмедова, З.Н. Яргіна та інші; за кордоном - К. М. Грін, Р. Парсон, Д.О. Саймондс, Д.Х. Фостер, Л. Бауер та інші [1-5, 11, 15, 18]. У своїх дослідженнях автори торкалися проблем не тільки архітектурно-просторової організації прибережних територій, садово-паркового мистецтва, але також обліку та використання місцевих умов, ландшафтів, природно-кліматичних факторів в архітектурно-ландшафтному проектуванні та моделюванні територій.

Мета дослідження: вивчення і виявлення факторів впливу на формування дизайну ландшафтно-рекреаційних територій (зон, ЛРО) в умовах Півдня України.

Основні завдання дослідження:

- аналіз вивченості природно-кліматичних факторів рекреаційних територій Півдня України (ландшафт, клімат, рельєф) (рис.1);
- фізико-географічне районування та типи ландшафтів Півдня України (рис.2);
- залежність проектних вирішень та ландшафтного дизайну від природних факторів;
- розробка рекомендацій щодо формування дизайну ЛРО з урахуванням природних факторів впливу на основі авторських розробок (рис. 3-4).

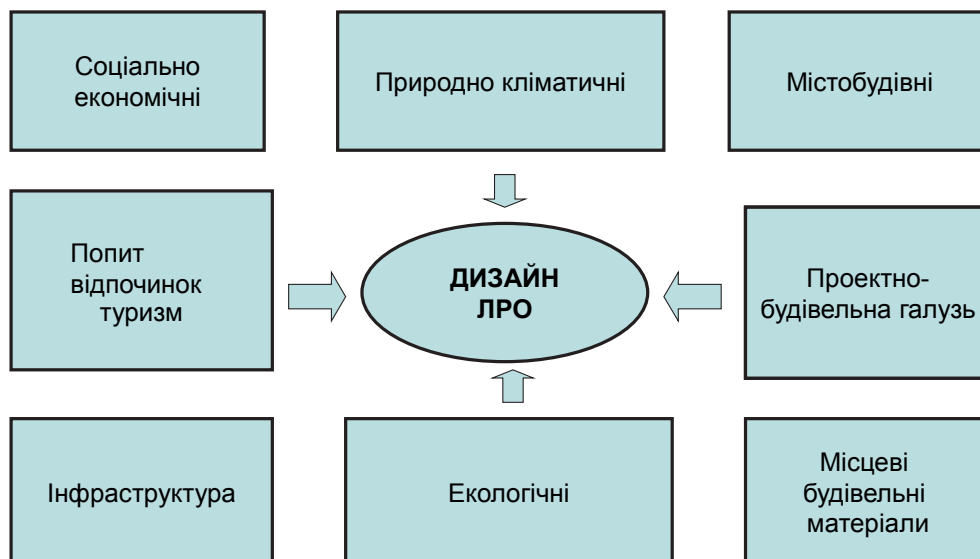

Рис.1. Фактори, що впливають на формування дизайну ЛРО

На формування дизайну ЛРО активно впливають наступні природно-кліматичні фактори: існуючий природний ландшафт, антропогенні зміни рельєфу, природно-кліматичні умови та стала екологічна ситуація.

Територія України розташована на південному заході Східно-Європейської рівнини, включає в себе також Українські Карпати та Кримські гори. Україна характеризується різноманітними природними умовами і володіє багатими природними ресурсами. На рівнинній її частині виражена зональна зміна ландшафтів помірного поясу: змішаних лісів, лісостепових і степових. В Українських Карпатах і Кримських горах простежується висотно-ландшафтна поясність. Під впливом господарської діяльності людини на протязі тривалого

історичного періоду природне середовище України зазнало значних змін. Взаємовідносини суспільства і природи змінилися в залежності від поступального соціально-економічного розвитку суспільства. Хижацьке ставлення до природокористування в гонитві за максимальним прибутком призводить до втрати цінних природних ландшафтів. У сучасних умовах розвитку суспільства необхідно здійснювати планове раціональне використання і охорону природного середовища та природних ресурсів. Зважаючи на обмеженість багатьох природних ресурсів, стало необхідним науково обґрунтоване і раціональне їх використання людиною. У рішенні проблем природокористування беруть участь багато вчених, які представляють природні, суспільні й технічні науки. Важливе місце серед них займає географічна наука, зокрема ландшафтознавство. Серед інших природно-географічних дисциплін можна назвати дендрологію, геологію, матеріалознавство, озеленення, меліорацію тощо. Зокрема, якщо наша держава хоче і надалі бути привабливою для туристів, їй необхідно потурбуватись про відновлення водних ресурсів та про те, щоб замість кожного зрубаного дерева було висаджено 2-5 нових саджанців дерев цієї породи. В іншому ж випадку наші потенційні курортні зони Карпат, Криму та Півдня України через 20-30 років можуть перетворитись на суцільну пустелю. Рослинність, дерева і кущі не лише укріплюють місцеві ґрунти своїми кореневими системами, покращують і удобрюють їх, але й створюють красиві неповторні краєвиди навколо провідних ландшафтно-рекреаційних зон, створюють неповторну атмосферу відпочинку на природі, роблять людину дієвою складовою сучасної екосистеми. Отже, географічна складова сучасного ландшафтного дизайну є його основою «скелетом», на якому сприймаються всі інші елементи цієї системи.

Ландшафтний напрямок в географії виник в кінці XIX ст. (засновник - В.В. Докучаєв) [5] і отримав наступний розвиток в Україні (А.Н. Краснов, Г.І. Танфіль'єв, Г.Ф. Морозов, Г.Н. Висоцький, Л.С. Берг, С.С. Неуструєв та ін.) [1,2,3]. Важливе загальногеографічне значення мають праці В.І. Вернадського про біосферу, геохімічні процеси в земній корі, взаємодії живої і неживої природи, роль людини в зміні природи. У XX ст. велися дослідження в галузі ландшафтного районування території України (П.А. Тутковський, Б.Л. Личков. А.А. Григор'єв, В.П. Попов, С.В. Калесник і ін.) [4, 12]. Особливо інтенсивно розвивається ландшафтознавство в 50-ті роки минулого століття: роботи по морфології ландшафтів, їх класифікації та типізації (Н.А. Солнцев, А.Г. Ісаченко, Ф.Н. Мілько) [7, 9, 16]; проблемам методики дослідження ландшафтів (Д.Л. Арманд, А.А. Краукліс, В.С. Преображенський, Н.Л. Беручашвілі, В.Г. Єна, П.Д. Підгородецький) [1, 6, 10, 13]; антропогенному ландшафтознавству (Ф.М. Мілько, В.С. Жекуліна) [8].

В.С. Преображенський (1975) вважає, що так звані територіальні рекреаційні системи (ТРС), повинні бути об'єктами вивчення рекреаційної географії [13]. Ці системи повинні бути ізольовані від промислових і сільськогосподарських об'єктів і володіти територіальною цілісністю рекреаційно-туристичного комплексу України. У 1980 р. було встановлено стандарти основних термінів і понять до ландшафтів (ГОСТ 17.8.1.01-80. Охорона природи. Ландшафти: Терміни та визначення. 01.01.82.), обов'язкові до застосування в науці, техніці та у виробництві.

Роботи з фізико-географічного районування проводилися вченими українських університетів в 1957-1966 роках [14,17]. В результаті цих досліджень вперше було здійснено і проведено районування всієї території України за єдиним ландшафтно-генетичним принципом, виявлено й охарактеризовано фізико-географічні країни (3), зони (3), провінції (10), області (53), і райони. Географами Київського національного університету було складено першу ландшафтну карту території України (масштаб 1: 2 500 000). Комплексне вивчення природних процесів дозволяє сьогодні глибше пізнати динаміку розвитку ландшафтів, виявити їх ресурсний потенціал, їх функціональні особливості, ширше впроваджувати досягнення науки і техніки ландшафтознавства в практику народного рекреаційного господарства, особливо при вирішенні комплексних проблем природокористування та охорони природного середовища, екологічної безпеки найкращих рекреаційних об'єктів і зон України.

Ландшафти рекреаційних зон Півдня України представляють собою ландшафти південних степів Причорноморської низовини та Присивашської впадини, лісолугових гірських ландшафтів Кримських гір та передгірних рівнин [17] рис. 2.

Автором розглядалися різні варіанти формування дизайну ЛРО на прикладах проектування конкретних об'єктів з розробкою власних пропозицій і рекомендацій: «Благоустрій території пансіонату “Хвиля” в Криму» (рис. 3-4), «Благоустрій дитячого табору в с. Нижньозаморському в Криму», та сучасний благоустрій території рекреаційних закладів зокрема в Туреччині, Греції, Єгипті, ОАЕ, Франції, Болгарії та інших зарубіжних країнах. В конкретних проектах впроваджено результати дослідження: концептуальні та графічні моделі формування дизайну з урахуванням природних факторів. Ці проекти розроблялися для степової зони України (зокрема в Криму) з урахуванням впливу існуючих природно-кліматичних факторів на планувальну і просторову структуру ЛРО. Тут при формуванні концептуальної моделі дизайну ЛРО враховувалися особливості клімату: посушлива зона, нестача прісної води, бідна рослинність, степовий ландшафт, існуючий рельєф та інші природні фактори. Графічна модель включала водні простори, які сприятливо впливають на

мікроклімат ЛРО; японські сади з камінням, піском, водою; різні водні споруди та малі форми (МАФи); озеленення (розроблено дендроплан з підбором асортименту дерев, чагарників і квітів) з різними композиційними прийомами формування дизайну і благоустрою ЛРО (рис. 3, 4).

Висновки:

Розглянуто природно-кліматичні фактори, що впливають на формування дизайну ЛРО.

Виявлено особливості впливу природно- кліматичних факторів (існуючий ландшафт, клімат) степової зони Півдня України.

Приведені приклади (виконані автором проекти) формування дизайну ЛРО.

На основі цих прикладів створено графічну модель, характерну для ландшафтної зони Півдня України.

Список використаної літератури.

1. Арманд Д.Л. Наука о ландшафте (Основы теории и логико-методол. методы). – М.: Мысль, 1975. - 287с.
2. Бауэр Л. и др. Забота о ландшафте и охрана природы. Пер. С нем. М., 1971.
3. Берг Л.С. Географические зоны Советского Союза : В 2-х т. -М.: ОГИЗ, 1947. –Т.1. 397 с.; М. : Географгиз, 1952. –Т. 2. 510 с.
4. Григорьев А.А., Будыко М.И. Классификация климатов СССР.- «Изв. АН СССР. Сер. геогр.», 1959, №3.
5. Докучаев В.В. Учение о зонах природы. – М.: Географгиз, 1948. -64с.
6. Ена В.Г. Заповедные ландшафты Крыма. – Симферополь: Таврия, 1983. -128с.
7. Исаченко А.Г. Основы ландшафтоведения и физико-географическое районирование. –М. :Высш. Шк., 1965. -327с.
8. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты. М., 1973.
9. Мильков Ф.Н. и Гвоздецкий Н.А. Физическая география СССР. М., 1969, 1976.
10. Подгородецкий П.Д., Багрова Л.А. Опыт выявления естественного рекреационного потенциала территории (на примере Крымского предгорья). – Физ. география и геоморфология, 1977, вып. 18, с.124-130.
11. Панченко Т.Ф. Рекомендації з планування території прибережної смуги морів (друга редакція). Guidelines on territorial planning in coastal zone (version 2) Kyiv, August 2009.
12. Попов В. П. Агроклиматическое районирование УССР. –В кн.: Вопросы агроклиматического районирования СССР. М., 1958, с.93-120.

13. Преображенский В.С. и др. Теоретические основы рекреационной географии. М., 1975.
14. Природа Украинской ССР. Ландшафт и физико-географическое районирование / Маринич А.М., Пащенко В.М., Шищенко П.Г. – Киев : Наук. думка, 1985. -224с.
15. Родічкін І.Д. Методологія містобудівельного проектування рекреаційних систем в умовах Української РСР: дис. ...д-ра архітектури: 18.00.04 /І. Д. Родічкін; -СПб., 1980. -363с.
16. Солнцев Н.А. О морфологии природного географического ландшафта. –Вопр. географии, 1949, №16, с.61-86.
17. Физико-географическое районирование Украинской ССР //Под ред. В.П. Попова, А.М. Маринича, А.И. Ланько. - Киев: Изд-во Киев. ун-т, 1968. - 683 с.
18. Шулик В.В. Методологічні основи формування рекреаційних систем в Україні: автореф. дис. ...док. арх.: 18.00.01 /В.В. Шулик. - Харків, 2008. - 38с.

Аннотация.

В статье поднимается вопрос развития курортно-рекреационных зон Юга Украины и назревшая проблема дизайна ландшафтно-рекреационных объектов (ЛРО), способных существенно улучшить экологический и туристический микроклимат в государстве в случае комплексного решения системы их организации и благоустройства. В работе детально рассмотрены литературные источники, посвященные природно-климатическому и проектно-строительному зонированию Украины с целью применения результатов этих исследований в разработке дизайна ЛРО на Юге Украины.

Ключевые слова: ландшафтно-рекреационные объекты (ЛРО), факторы влияния, ландшафт, дизайн, ландшафтный дизайн.

Annotation.

The article raises the question of the development of resort and recreation zones in the South of Ukraine and the urgent problem of landscape-recreational facilities design (LRO) that can significantly improve the ecological and tourist microclimate in the state in the event of a comprehensive solution to their organization and improvement. In the work, literature sources devoted to the climatic and design and construction zoning of Ukraine are examined in detail with the aim of applying the results of these studies in the design of LROs in the South of Ukraine.

Key words: landscape - recreational objects (LRO), factors of influence, landscape, design, landscape design.

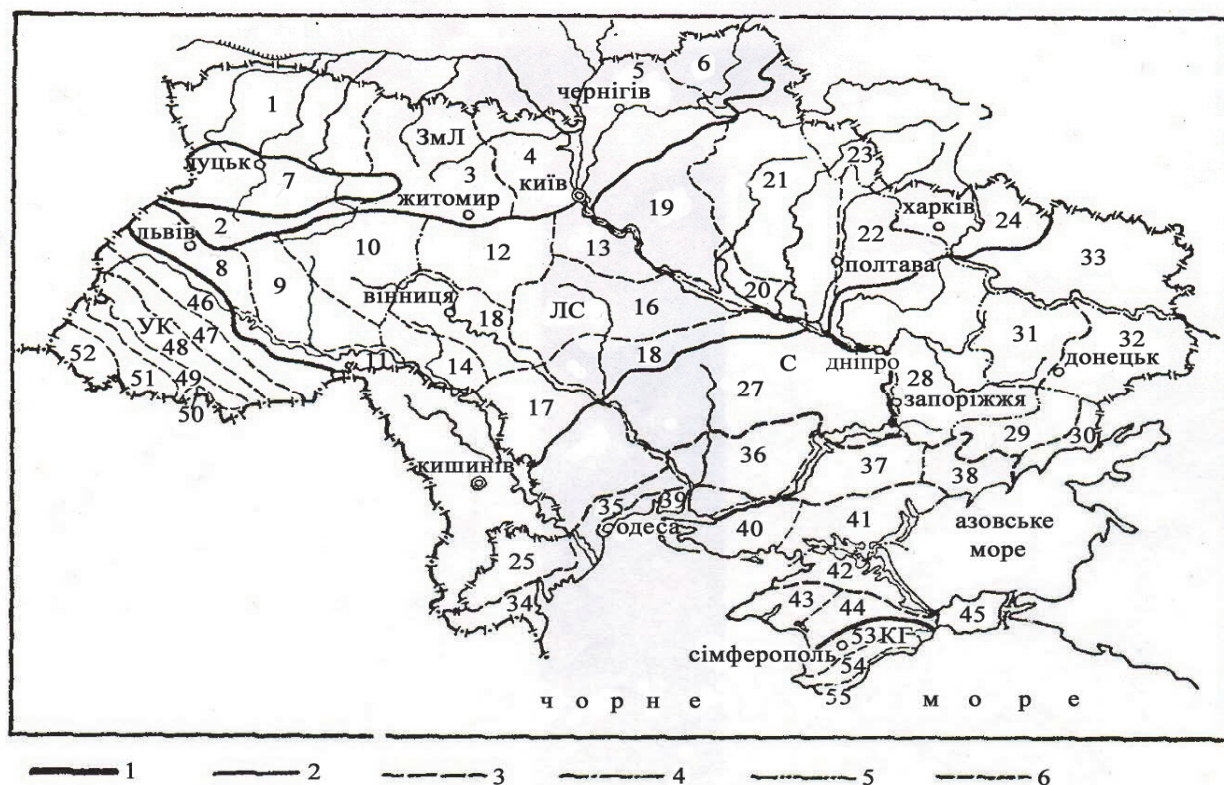

Рис.2. Схема фізико-географічного районування України.

ЗмЛ – зона змішаних лісів, ЛС – лісо-степова зона, С – степова зона (цифрами позначені області).

Степова зона Півдня України: Лівобережно-Дніпровсько-Приазовська північностепова провінція: 30 – Приазовський низовинний степ;

Середньостепова підзона. Причорноморська середньостепова провінція: 34 – Задніпровський низовинний степ; 35 – Дністровсько-Бутський низовинний степ; 38 – степові південно-західні схили Приазовської височини;

Сухостепова підзона. Причорноморсько-Приазовська сухостепова провінція: 39 – Приморський низовинний степ; 40 – Нижньодніпровський терасно-дельтовий степ; 41 – Присивашсько-Приазовський низовинний степ;

Кримська степова провінція: 42 – Кримсько-Присивашський степ; 43 – Тархонкутський височинний степ; 44 – Центральнокримський рівнинний степ; 45 – Керченський пагорбовий степ.

Кримські гори: 53 – Передгірний лісостеп; 54 – Головна гірсько-лугова-лісова града; 55 – Кримське південноприбережне субсередземно

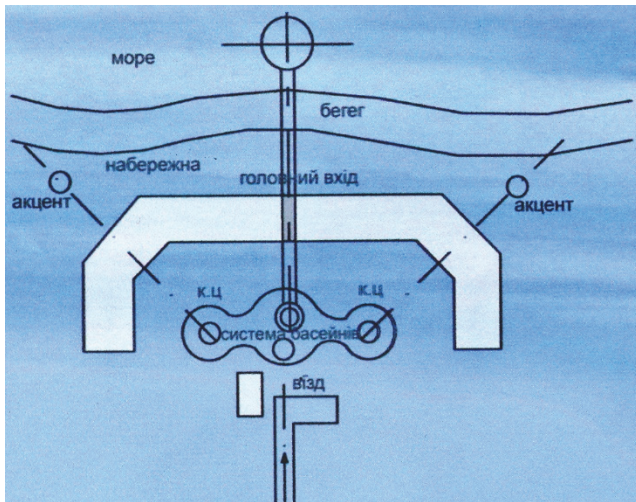

Рис.3. Композиційна модель розміщення пансіонату вздовж узбережжя.

Рис. 4. Пансіонат “Хвиля” на Азовському узбережжі. Схема генплану з детальним розплануванням благоустрою території. Пропозиція автора.

